

PETRI KARONEN

Ruotsin ajan tutkimuksen nykytila ja resurssit

Petri Karosen katsaus Suomessa tehdystä Ruotsin ajan tutkimuksesta perustuu Suomen Historiallisessa Seurassa 9.11.2010 pidettyyn vuosikokousesitelmään.

■ Tarkastelen Suomen historian keskeisen ajanjakson, eli ns. Ruotsin ajan, tutkimuksen nykytilaa ja tutkimuksen käytössä olevia resursseja. Keskityn ennen muuta ajanjaksoon 1500-luvun alusta 1800-luvun alkuun, joten keskiajan tutkimustilanteen tarkastelu jää tässä esityksessä varsin vähäiseen osaan. Keskiajan tutkimus on jo pitkään ollut nousussa.¹ Esitys keskittyy siten jaksoon, joka Suomen ja Ruotsin historiassa tunnetaan varhaismodernina aikana.

”Nykytila” puolestaan määrittäytyy seuraavassa siten, että analyysin kohteena on aikakautta koskeva tutkimuksen viimeisten kahden – kolmenkymmenen vuoden ajalta, vaikka toisinaan vauhtia toki otetaan kauempaakin. Tarkastelujakson valintaan on helppo löytää useita perusteluita, mutta keskeinen lähtökohta on *Historia nyt* -teoksessa vuonna 1990 julkaistu Markku Kuisman kirjoitus ”Vanhempien aikojen tutkimus – työmaata on, riittääkö tekijöitä?”. Kirjoituksessaan Kuisma ennakoii, että historiantutkimuksessa ja historiakäsityksissä

saattoi olla tulossa katkos, sillä oli olemassa vaara, että historia jakautuisi aikaan ennen ja jälkeen 1809. ”Katkos – – uhkaa, jos aikaisempiin periodeihin kohdistuva tutkimus ohenee ohenemistaan tai osin jopa lakkaa kokonaan.”²

Markku Kuisman kahdenkymmenen vuoden takainen näkemys ansaitsee tulla tarkastelluksi, minkä vuoksi analysoin teemaa seuraavassa useista näkökulmista. Ennen muuta kyse on kuitenkin yksinkertaisesta bibliometrisestä tarkastelusta, joka perustuu paitsi tukkimiehen kirjanpitoon niin myös 20 vuoden kokemukseen alan tutkimuksesta. Viimeksi mainitun merkitys tutkimusten luokituksen kannalta on varsin merkittävä, sillä esimerkiksi tietokantojen asiasanojen perusteella tällaista luokittelua ei ole mahdollista tehdä.

Bibliometrisen tarkastelun lähdeaineistoina ovat toimineet kotimainen artikkelitietokanta ARTO, *Historiallisessa Aikakauskir-*

1. Ks. esimerkiksi Tuomas Heikkilä (2003) 'Keskiajan tutkimuksen nousu ja uho', *Historiallinen Aikakauskirja* 101; Jouko Vahtola (2008) 'Suomen historian tutkimus viime vuosikymmenillä', teoksessa Sini Kangas, Marjatta Hietala ja Heikki Ylikangas (toim.), *Historia eilen ja tänään. Historiantutkimuksen ja arkeologian suunnat Suomessa 1908–2008, Bidrag till kännedom av Finlands natur och folk* 179, Sastamala: Suomen Tiedeseura – Societas Scientiarum Fennica, 31–32. Tutkimuksen näkökulmista erityisesti Marko Lamberg, Anu Lahtinen ja Susanna Niiranen (toim.), *Keskiajan avain. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1203*, Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

2. Markku Kuisma (1990) 'Vanhempien aikojen tutkimus – työmaata on, riittääkö tekijöitä?', teoksessa Pekka Ahtiainen et. al. (toim.) *Historia nyt. Näkemyksiä suomalaisesta historiantutkimuksesta. Historiallisen yhdistyksen julkaisuja* 5, Juva: WSOY (lainaus 291).

Taulukko 1. Suomessa ilmestyneet 1500–1700-lukua koskevat julkaisut vuosina 1980–2009. Lähde: ARTO, (viitattu 4.11.2010).

Aikakausi	Politiittinen	Sota	Talous	Sosiaali	Aate	Kulttuuri	Kirkko	Oikeus	Elämä- kerta	Henkilö	Historio- grafia	Metodo- logia	Lähde- julkaisu	Paikallis	Muu	Yhteensä	%
1500	19	19	44	13	14	72	46	22	4	53	0	13	23	9	11	362	29
1600	27	21	65	25	25	68	21	47	5	43	0	11	26	12	0	396	32
1700	40	43	85	24	54	82	23	23	6	49	2	5	28	29	4	497	40
Yht.	86	83	194	62	93	222	90	92	15	145	2	29	77	50	15	1255	100
%	7	7	15	5	7	18	7	7	1	12	0	2	6	4	1	100	

jassa julkaistut, Veikko Kallion kokoamat tiedot kunkin vuoden historia-alan väitöskirjoista sekä Sini Kankaan, Marjatta Hietalan ja Heikki Ylikankaan toimittama teos *Historia eilen ja tänään* (2008), jossa on julkaistu useita alan viime aikojen kehitystä valaisevia artikkeleita sekä luettelot historia-alan väitöskirjoista. Vertailuaineistona on käytetty myös Ruotsin historian väitöskirjoja koskevia julkaisuja, joista teeman kannalta tärkein on Stefan Eklöf Amirellin kommentoitu vuosia 1976–2005 koskeva bibliografia (2007).³

Edelleen tutkimusresurssien tarkastelussa on käytetty apuna Suomen Akatemian Kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunnan rahoituspäätöstietoja sekä historiaoppiaineiden nettisivujen tietoja henkilökunnasta.

Suomessa ilmestyneet 1500–1700-lukua koskevat julkaisut vuosina 1980–2009

Julkaisujen kautta nähdään tutkimuksen linjauksia ja ennen muuta tuloksia kaikkein luotettavimmin. Siksi taulukko 1:ssä on jaettu ARTO:n aikakautta käsittelevät julkaisut tiettyihin, kiistatta perinteisiltä vaikuttaviin kategorioihin.⁴ Luokittelusta voitaisiin keskustella pitkäänkin, mutta tässä on valittu tällaiset varsin karkeat luokat, joiden sisään on sijoitettu monia ”uusia” historioita sekä viime vuosikymmeninä nousseita aloja ja suuntauksia.

Pyrkimyksenä on ollut ensinnä mahdollistaa tarvittaessa historiografiset vertailut

aiempiin jaksoihin. Toisaalta laava luokitus takaa sen, että myös ns. perinteisen profaanin historian piirin ulkopuolella laaditut, historiaan liittyvät aihepiirit tulevat riittävästi huomioituiksi (vrt. taidehistoria tai kirkkohistoria, jotka on tällä tavoin luokiteltu tapauskohtaisesti esimerkiksi kulttuurihistoriaan tai aatehistoriaan jne). Kolmanneksi isojen luokkien avulla pyritään luomaan luotettava kokonaiskuva tutkimuksen linjauksista. Luokittelussa saattaa siis olla hieinan vikaa, mutta todennäköisesti mahdolliset virheet ovat samansuuntaisia, eivätkä siten ole kokonaiskuvan kannalta kohtalokkaita. ARTO ei ole tietolähteenä sekään täydellinen, mutta sitä parempaa tietokantaa ei tässä tapauksessa ollut käytössä. Osa tiedoista voitaisiin kaivaa suoraan Historiallisen bibliografian painetuista niteistä, mut-

3. Sini Kangas, Marjatta Hietala ja Heikki Ylikangas (toim.) (2008), *Historia eilen ja tänään. Historiantutkimuksen ja arkeologian suunnat Suomessa 1908–2008. Bidrag till kännedom av Finlands natur och folk* 179, Sastamala: Suomen Tiedeseura – Societas Scientiarum Fennica. Mainitun teoksen bibliografinen osa sisältää perinteisten historia-aineiden ja laitosten parissa julkaistut väitöskirjat; Ruotsista ks. Stefan Eklöf Amirell (2007) *Svenska doktorsavhandlingar i historia 1976–2005. En bibliografi. Acta Bibliothecae Regiae Stockholmiensis*, Uddevalla: Kungl. bibliotek. Katso myös esimerkiksi Peter Aronsson (2003), 'Svenska avhandlingar i historia 1997–2001', teoksessa *Utvärdering av grundutbildning och forskarutbildning i historia vid svenska universitet och högskolor. Högskoleverkets rapportserie* 2003: 12 R, Stockholm: Högskoleverket.

4. Aineistot on etsitty yleisillä asiasanoilla ”historia” ja ”1500-luku”, ”1600-luku” ja ”1700-luku”.

ta silloinkin ajallinen tarkastelu olisi jäänyt varsin lyhyeksi. Varsinaisesti kyse ei siis ole luonnontieteille luonteenomaisen ISI-järjestelmän veroisesta bibliometrisestä menetelmästä, vaan sen ”pielavetisestä” sovelluksesta, joka perustuu tutkijan osallistuvaan havainnointiin eli julkaisujen listaan, josta tehdään havainnot otsikoinnin ja julkaisu-
vuosien perusteella.

Tiedot vuosilta 1980–2009 osoittavat, että varhaismodernia aikaa käsittelevää tutkimusta julkaistaan Suomessa runsaasti. Jackson lähes 1 300 julkaisua tarkoittaa lähes 50 julkaisua vuotta kohti. Aikakausista suosituin on ollut käytännössä koko tarkasteluajan 1700-luku. Sen sijaan 1500- ja 1600-luvun julkaisumäärät ovat varsin lähellä toisiaan. 1500-luvun populariteettia selittänee se, että erityisesti kirkkohistoria ja suomenkielen tutkijat ovat julkaisseet varsinkin 1990-luvulle saakka erittäin ahkerasti reformaatioajan historiasta.

Varhaismodernin ajan julkaisujen jakauma aikakausittain 1980–2009

Taulukossa 2 luokituksia on hieman yhdistelty ja jaettu ne varsin mekaanisesti eri vuosisatojen mukaan. Tietojen perusteella määrällisesti merkittävimmät Suomen varhaismodernin historian alat ovat sosiaali- ja taloushistoria sekä kulttuurihistoria. Elämäkerrallinen ja ennen muuta henkilöhistoriallinen tutkimus on selkeästi kolmantena kaikilla vuosisadoilla. Neljänneistä sijasta kamppailevat 1500-luvulla kirkkohistoria, 1600-luvulla oikeushistoria ja 1700-luvulla sotahistoria. Olisi ollut suorastaan ihme, mikäli juuri nämä alat eivät olisi juuri mainittujen vuosisatojen osalta nousseet kärkinelikkoon.

Tulos on kokonaisuutena varsin helpposti ymmärrettävä ja kuvastaa suomalaisen historian tutkimuksen kiinteää yhteyttä kunkin aikakauden tyypillisiin lähdeaineistoihin sekä niistä saataviin havaintoihin. Tämä on paitsi historian tutkimuksen kannalta ”oikein” niin myös perusteltua siksi, että oikeastaan kaikilla edellä mainituilla aloilla juuri lähdeaineistot erottavat tutkimuksemme monista muista maista: ne ovat Ruotsissa ja Suomessa erinomaisen syste-

maattisesti säilyneitä ja monin tavoin tietorikkaita.

Talous- ja sosiaalhistoria tärkeä rooli johtuu paljolti pitkältä ajalta systemaattisesti säilyneistä verotus- ja kirkollisista aineistoista, mikä puolestaan liittyy ennen muuta Ruotsin valtakunnan varhaiseen vahvan valtion rakentumiseen. Charles Tilly katsoi aikanaan, että valtioiden rakennusvaiheissa sotiminen ja sotiin valmistautuminen oli todella tärkeää. Hänen mukaansa pakkoon toimintansa perustaneet valtiot joutuivat luomaan massiivisen hallintokoneiston saadakseen kerättyä tehokkaasti sotimista varten tarvittavat verot ja miehet. Tällaiset valtiot olivat usein agraarisia ja vähän kaupungistuneita, mikä puolestaan sopii erinomaisesti kuvaamaan varhaismodernia Ruotsia. Tosin Ruotsin yhteiskuntajärjestys ei perustunut Tillyn tarkoittamalla tavalla pakkoon, mutta hallintokoneisto tuotti yhä kasvavia määriä dokumentteja, joiden tietojen perusteella alamaisia hallittiin.⁵

Lisäksi panostuksessa talous- ja sosiaalhistoriaan on kyse eräänlaisesta polkuriippuvuudesta, sillä Suomessa ne ovat perinteisesti olleet vahvoja tutkimusaloja. Tietylainen yllätyksenaihe juuri tässä suhteessa on – hieman paradoksaalisesti – historiografiaan ja metodeihin suoraan ja eksplisiitisti liittyvien julkaisujen vähäisyys: tietysti pysyttäytyminen jo varhemmin vahvojen historian osa-alueiden tutkimuksessa paljastaa, että aikaisempi tutkimus tunnetaan hyvin. Siitä ei kuitenkaan ole katsottu olevan tarvetta kirjoittaa kovinkaan paljon. Silti tiedossa on, että monet ”samannimiset” historianalat ovat muuttuneet voimakkaasti viimeisten vuosien aikana, mistä puolestaan tässä valittu jäykkä luokittelu ei suoraan kerro.

Varhaismodernin ajan tutkimuksen asemaa suomalaisessa historian tutkimuksen julkaisukentässä ei kokonaisuudessaan pys-

5. Ks. erityisesti Charles Tilly (1990) *Coercion, Capital, and European States, AD 990–1990. Studies in Social Discontinuity*, Oxford: Blackwell; vrt. Petri Karonen (2008) *Pohjoinen suurvalta. Ruotsi ja Suomi 1521–1809*, Juva: WS Bookwell OY, 182–184, 329–331.

Taulukko 2. Varhaismodernin ajan julkaisujen jakauma aikakausittain 1980–2009. Lähde: ARTO (viitattu 4.11.2010).

	Poliittinen	Sota	Sosiaali- ja talous	Aate	Kulttuuri	Kirkko	Oikeus	Elämäkertaja henkilö	Historiografia ja metodologia	Lähdejulkaisu	Paikallis	Muu	Yhteensä	%
1500	5,2	5,2	15,7	3,9	19,9	12,7	6,2	15,7	3,6	6,4	5,5	100	362	29
1600	6,8	5,3	22,7	6,3	17,2	5,3	11,9	12,1	2,8	6,6	3,0	100	396	32
1700	8,0	8,8	21,9	10,9	16,5	4,6	4,6	11,1	1,4	5,6	6,6	100	497	39

tytä tässä luotettavasti selvittämään, sillä ARTO:n kautta on vaikea ilman huomattavaa lisätyötä hankkia tietoja kaikesta ko. järjestelmään kirjatuihin historiaan liittyvistä julkaisuista.⁶

Historia-alan väitöskirjat yleensä ja varhaismodernia aikaa koskevat Suomessa ja Ruotsissa

Suhteellisen osuuden arviointia on mahdollista tehdä väitöskirjojen avulla, jotka ovat indikaattori sekä julkaisuvolyymistä että tutkimuksen laadusta. Tässä ei puututa suoraan laatuksymyksiin, mutta käytännössä kaikki varhaismodernia aikaa koskevat väitöskirjat sekä Suomessa että Ruotsissa viimeisten 25 vuoden ajalta lukeneena voin todeta, että suomalaisessa aikakauden tutkimuksen laadussa ei ole vikaa, vaan se kestää erinomaisesti vertailun esimerkiksi ruotsalaisiin vastinpareihinsa.⁷

Taulukossa 3 näkyvät yhdistetyt ARTO:n ja HAIKin numerotiedot kaikista historia-

6. ARTO:n avulla löytyy hakusanoilla "Asiasana (historia) AND Tiedontuottajatunnus hist" vuosilta 1980–2009 noin 28 000 nimikettä, mutta niiden systemaattiseen läpikäyntiin ei ole tässä ollut mahdollisuutta ryhtyä. Joukkoon mahtuu kuitenkin runsaasti julkaisuja, jotka eivät ole suoranaisesti tekemisissä Suomea koskevan historian tutkimuksen tahi tässä tarkoitettulla tavalla "tieteellisen" julkaisemisen kanssa. – Informaattikko Marita Jokinen Jyväskylän yliopiston kirjastosta on ystävällisesti konsultoinut yllä olevan kokonaistiedon koostamisessa.

7. Ennen muuta oikeudellista aineistoa käyttäneistä suomalaisista ja ruotsalaisista väitöskirjajulkaisuista katso Petri Karonen 'Perspektiv och metoder inom domboksforskningen i Sverige och Finland cirka 1990–

Taulukko 3. Suomessa julkaistut historia-alan ja varhaismodernia aikaa koskevat väitöskirjat 1990–2009. Lähde: ARTO (viitattu 4.11.2010), HAIK, HET.

	Yhteensä	Varhaismoderni aika	Varhaismodernin ajan %-osuus
1990	15	3	20
1991	13	1	8
1992	16	2	13
1993	21	3	14
1994	32	4	13
1995	28	3	11
1996	31	6	19
1997	26	4	15
1998	32	2	6
1999	38	4	11
2000	33	4	12
2001	29	2	7
2002	37	6	16
2003	17	1	6
2004	32	4	13
2005	27	5	19
2006	32	2	6
2007	33	8	24
2008	36	4	11
2009	31	6	19
Yhteensä	559	74	13
Km/vuosi	28	4	

2005', teoksessa Harry Lönnroth (toim.) (2007), *Dom-boken som filologiskt och historiskt forskningsobjekt. Nordiska texter och undersökningar* 30, Uppsala: Swedish Science Press, 25–43 ja siinä mainitut julkaisut.

Taulukko 4. Suomessa julkaistut historia-alan väitöskirjat vuosina 1908–2009 ja Ruotsissa vuosina 1976–2005 julkaistut. Lähde: Taulukko 3 ja siinä mainitut lähteet (vuodet 1908–1989 HET); Eklöf Amirell 2007).

Väitöskirjat Suomessa (HET, 1908–89)	Yht.	Varhaismoderni aika	Varhaismoderni aika %
1908–1969	170	64	38
1970–1989	147	17	12
1990–2009	559	74	13
Väitöskirjat Ruotsissa (Eklöf Amirell 2007)	Yht.	Varhaismoderni aika	Varhaismoderni aika %
1976–2005	606	140	23
1990–2005	403	90	22

alan väitöksistä.⁸ Väitöskirjoista varhaismodernin ajan väitösten osuus on siis noin 13 prosenttia kokonaisuudesta. Vuosittaiset erot ovat pienehköissä luvuissa varsin suuret, mutta joka vuosi on ilmestynyt aikakauden liittyviä väitöksiä. Keskimäärin niitä on ilmestynyt noin neljä vuodessa.

Taulukossa 4 näkyvät *Historia eilen ja tänään* -teokseen perustuvat tiedot varhempien ajanjaksojen väitöskirjoista. Vuoteen 1969 mennessä yli kolmasosa kaikista historian väitöksistä koski varhaismodernia aikaa. Väitösten määrä oli kuitenkin hyvin pieni, Ruotsin ajan väitöksiäkin ilmestyi keskimäärin korkeintaan yksi vuodessa. 1970- ja 1980-luvun tunnettu muutos kohti uudempien aikojen tutkimusta näkyy taulukosta vahvasti, ja todennäköisesti Markku Kuisma viittasi 1990 juuri tähän kehitykseen. Viimeisten kahden vuosikymmenen aikana varhaismodernin ajan osuus on jonkin verran vahvistunut, mutta ennen kaikkea väitösten absoluuttinen määrä on kasvanut merkittävästi.

Vertailu Ruotsiin puolestaan osoittaa, että Ruotsissa varhaismodernin ajan suhteellinen osuus on kymmenisen prosenttiyksikköä korkeampi, mutta väitösten määrässä erot eivät ole kovin suuria.

Historia-alan 1500–1700-lukua koskevien väitöskirjojen teema- ja aikakausijakauma 1990–2009

Varhaismodernien aikojen väitöskirjojen jakauma historian eri osa-alueille näkyy oheisesta taulukosta 5. Tutkimusperiodit on tarkoituksellisesti jaettu paitsi vuosisatoihin niin myös perinteiset – ”vanhempi vaasa-kausi, suurvalta-aika, säätyjen aika, kustavilainen aika jne – aikarajat ylittäviin jaksoihin. Aineisto riittää juuri ja juuri suhteellisten osuuksien arviointiin.

Väitöskirjoissa sosiaali- ja taloushistorian osuus – yli kolmasosa – kokonaisuudesta on vielä suurempi kuin yleisesti julkaisuista. Myös poliittinen historia ja aatehistoria ovat suhteellisesti suosittuimpia kuin teemojen osuus kaikista julkaisuista antaisi odottaa. Huomiota kiinnittää jo pitkään ongelmaksi koettu tilanne eli että 1500-luvun historiaa on tutkittu viimeisinä vuosikymmeninä vain niukasti.⁹ Sen sijaan suurvalta-ajan ja viime vuosina ennen muuta 1700-luvun tutkimustilanne näyttää huomattavasti paremmalta. Lisäksi peräti 25 väitöskirjaa on ajallisesti käsitellyt useampaa kuin yhtä vuosisataa, mikä kertoo osittain siitä, että perinteiset periodisoinnit eivät enää ole samalla tavalla merkittäviä kuin aikaisemmin. Tosin taulukointi tässä valitulla tavalla osaltaan pakottaa töitä muottiin, johon ne eivät välttämättä sovi.

Kuten edellä jo todettiin, suomalaisten varhaismoderneja aikoja käsittelevät väitöskirjat ovat laadukkaita. Silti mainituista 74 nimikkeestä voidaan nostaa seitsemän poikkeuksellisen korkeatasoista väitöskirjaa, vallankin jos niitä tarkastellaan seuraavien kriteerien kautta ja avulla: hiottu kysymyk-

8. *Historia eilen ja tänään* -kirjan (Kangas, Hietala, Ylikangas (toim.), 2008) bibliografian avulla on edelleen voitu täsmentää joitakin tietoja. Silti viimeksi mainitusta puuttuu joukko historian lähitieteenaloilla laadittua väitöskirjoja yleensä ja varhaismodernia aikaa koskevia erityisesti, sillä luettelo on keskittynyt perinteisiin historia-aineisiin.

9. Ks. esimerkiksi Vahtola (2008), 32. Petri Karonen (2000) 'Suomen historian uuden ajan alun tutkijoiden tapaaminen Jyväskylässä', *Historiallinen Aikakauskirja* 98, 285–286.

Taulukko 5. Historia-alan 1500–1700-lukua koskevien väitöskirjojen teema- ja aikakausijakauma 1990–2009. Lähde: HAik, ARTO (viitattu 4.11.2010), HET.

Aika- kausi	Poliittinen	Sota	Talous	Sosiaali	Aate	Kulttuuri	Kirkko	Oikeus	Elämä- kerta	Henkilö	Historio- grafia	Metodo- logia	Lähde- julkaisu	Paikallis	Muu	Yhteensä	%
keskiaika																	
–1500	0	1	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	3	4,1
1500	0	0	3	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	5	6,8
1500–1600	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	2	2,7
1600	4	2	1	4	3	2	3	2	0	2	0	0	0	0	0	23	31,1
1600–1700	0	0	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	4,1
1700	3	1	1	5	3	2	1	3	0	0	1	0	0	0	0	20	27,0
1700–1800	0	0	4	1	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	7	9,5
1800	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1,4
Pitkä jakso	0	0	3	3	1	0	2	1	0	0	0	0	0	0	0	10	13,5
Yht.	7	4	14	14	8	7	8	7	0	4	1	0	0	0	0	74	100
%	9,5	5,4	18,9	18,9	10,8	9,5	10,8	9,5	0,0	5,4	1,4	0,0	0,0	0,0	0,0	100	

senasettelu, jossa korostuvat ns. isot kysymykset; teoreettinen valvutuneisuus; monipuolinen ja kattava lähdeaineisto; laaja tutkimusalue, jonka avulla saavutetaan riittävä yleistettävyyttä; innovatiivinen menetelmien hyödyntäminen ja niiden kehitystyö sekä töiden todettu merkitys uudelle tutkimukselle. Viimeksi mainittu vaatimus rajaa monia aivan viime vuosina ilmestyneitä julkaisuja tarkastelun ulkopuolelle. Näillä perusteilla erityistä kantavuutta väitöskirjoina – paino nimenomaan käsitteellä väitöskirja – on seuraavilla teoksilla:¹⁰

- Nils Erik Villstrandin ja Kimmo Katajalan poliittista ja sosiaalishistoriaa käsittelevät väitöskirjat, joilla on ollut suuri merkitys mm. poliittisen kulttuurin tutkimuksen kehitykselle.
- Anu Koskivirran ja Olli Matikaisen oikeuselämää yleensä ja varsinkin väkivalan nyanseja analysoivat tutkimukset.
- Anu Lahtinen ja Jari Eilolan kulttuuri- ja ajatusmaailman historiaa valottavat työt.
- Jari Ojalan teoreettisesti erityisen kehitetty analyysi talouselämästä pitkällä aikavälillä.

Historiatieteiden tutkijakoulun tohtoriopiskelijoiden aiheiden tarkastelu vahvistaa

sekin jo edellä saatua kuvaa. Reilun kolmensadan aiheensa ilmoittaneen tohtoriopiskelijan joukossa on 25 varhaismodernia aikaa tutkivaa, joten heidän suhteellinen osuutensa jää hieman alle kymmenesosaan kaikista. Jatko-opiskelijoista vain yksi tutkii

10. Nils Erik Villstrand (1992) *Anpassning eller protest. Lokalsambället inför utskrieningarna av folket till den svenska krigsmakten 1620–1679*, Åbo: Åbo Akademi; Kimmo Katajala (1994) *Nälkäkapina. Veronvuokraus ja talonpoikainen vastarinta Karjalassa 1683–1697. Historiallisia Tutkimuksia* 185, Jyväskylä: Suomen Historiallinen Seura; Anu Koskivirta (2001) ”Sisäinen viollinen”. *Henkirikos ja kontrolli Pohjois-Savossa ja Karjalassa Ruotsin vallan ajan viimeisinä vuosikymmeninä*, Helsinki; Olli Matikainen (2002) *Verenperijät. Väkiältä ja yhteisön murros itäisessä Suomessa 1500–1600-luvulla. Bibliotheca Historica* 78, Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura; Anu Lahtinen (2007) *Sopeutuvat, neuvottelevat, kapinalliset. Naiset toimijoina Flemingin sukupiirissä 1470–1620. Bibliotheca Historica* 108, Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura; Jari Eilola (2003) *Rajapinnoilla. Sallitun ja kielletyn määrittäminen 1600-luvun jälkipuoliskon noituus- ja taikuustapauksissa. Bibliotheca Historica* 81, Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura; Jari Ojala (1999) *Tebokasta liiketoimintaa Pohjanmaan pikkukaupungeissa. Purjemerenkulun kannattavuus ja tuottavuus 1700–1800-luvulla. Bibliotheca Historica* 40, Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.

Taulukko 6. Historiatieteiden tutkijakoulun tohtoriopiskelijoiden varhaismoderniin aikaan liittyvät teemat. Lähde: Tutkijakoulun kotisivut (<http://www.uta.fi/laitokset/historia/tutkijakoulu/>, viitattu 4.11.2010).

Aikakausi	Poliit- tinen	Sota	Talous	Sosiaali	Aate	Kult- tuuri	Kirkko	Oikeus	Elämä- kerta	Yhteensä
1500	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
1600	1	1	2	1	0	1	0	1	0	7
1600–1700	0	1	0	2	0	1	0	0	0	4
1700	2	0	0	2	0	2	1	0	0	7
1700–1800	0	0	2	1	0	0	0	0	0	3
1800	0	0	2	0	0	0	0	0	0	2
pitkä jakso	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1
Yhteensä	4	2	6	7	0	4	1	1	0	25

Taulukko 7. Suomen Akatemian historiantutkimukselle myöntämä rahoitus 2001–2010. Lähde: Suomen Akatemian kotisivut (<http://www.aka.fi/fi/A/>, viitattu 4.11.2010).

	Rahoitus 1 000 € yhteensä	josta varhais- modernin ajan tutkimukseen	Rahoitusta saaneet henkilöt	joista varhais- modernia aikaa tutkivia	osuus euroista	osuus henkilöistä
Yhteensä	46 272	8 198	169	34	18 %	20 %

1500-luvun historiaa. Muuten väitöskirjan-tekijöiden teemat näyttävät noudattelevan jo aiemmin havaittua kaavaa.

Tutkimuksen käytössä olevat resurssit

Suomen Akatemian rahoituspäätökset muodostavat perustan resurssien tarkastelulle. Systemaattisia tietoja päätöksistä on ollut saatavilla vuosilta 2001–10, ja niiden järjestelmällinen läpikäynti tuottaa taulukon 7 mukaisen tuloksen

Rahoitustiedot näyttävät äkkiseltään sangen hyviltä, mutta lukuja tulkitessa ei saa unohtaa, että varsinkaan projektirahoitus vain poikkeuksellisesti kohdistuu yksinomaan tai pääsääntöisesti Ruotsin ajan tutkimukseen. Tavallisimmin kyseessä on pitkän aikavälin projekti, jonka alkupää voi olla esimerkiksi vuodessa 1500 tai 1600, mutta joka tosiasiaassa painottuu varsin lähelle nykypäivää. Varhaismoderniin aikaan kohdistuvat hankkeet saavat rahoitusta sel-

laisenaan varsin harvoin. Näin ollen varhaismodernin ajan tutkimus on 2000-luvulla saanut arviolta noin 10 prosentin osuuden Suomen Akatemian historiantutkimukselle osoittamasta rahoituksesta. Onko se paljon vai vähän, sitä voi itse kukin miettiä.

Resursseja alan tutkimukseen on, mikä kuva vahvistuu tutustumalla Suomen yliopistojen humanististen tiedekuntien Suomen historian alasta vastuussa olevien, tois- taiseksi täytettyjen tehtävien hoitajiin. Täl- laisia henkilöitä on yhteensä professoreina viitisentoista. Yliopistotutkijoita ja yliopis- tonlehtoreita sekä yliassistentteja ym. on yhtä paljon. Henkilöiden tutkimusalojen ja julkaisujen tarkastelu osoittaa, että yli puolet yliopistojen vakinaisessa työsuhteessa olevasta henkilöstöstä on syvällisesti pereh- tynyt Ruotsin ajan tutkimukseen, vaikka tänä päivänä tuskin kukaan mainittuja teh- täviä hoitavista opettaja-tutkijoista voi tai pystyy keskittymään yksinomaan ao. aika- kauden parissa peuhaamiseen.

Merkittävän tutkimus- ja opetusresurssit muodostavat ne monet enemmän tai vähemmän kiinteät tutkimusryhmät, joilla tässä tarkoitetaan jotain enemmän kuin vain esimerkiksi määräaikaisen projektin ympärille rakentuvaa organisaatiota. Muun muassa Helsingissä, Turussa, Åbo Akademiassa ja Tampereella toimii tutkimusryhmiä, joissa varhaismoderni aika on vahvasti esillä. Silti laaja-alaisin ja henkilöstöltään suurin ryhmä vaikuttaa Jyväskylässä, jossa Early Modern Morals -ryhmän piirissä tutkii lähes 30 eri vaiheissa olevaa aihepiirin tutkijaa.¹¹

Oliko syytä huoleen?

Markku Kuisman 20 vuotta sitten esittämät huolenaiheet ovat osoittautuneet osittain aiheellisiksi, mutta eivät onneksi kaikilta osin. Vanhempien aikojen tutkijoita on tällä hetkellä varsin runsaasti. Monet alalta väitelleistä ovat mitä suurimmassa määrin yleishistorioitsijoita, joilla on kyky tehdä tutkimusta hyvinkin erilaisista teemoista ja aikakausista. Kuitenkin 1500-luvun tutkimuksen ohuus on vakava huolenaihe, sillä aikakausi on keskeinen melkein mistä tahansa näkökulmasta katsottuna – niin valtionrakennuksen, hallinnon, taloudenpidon, ajatusmaailman ja uskonnollisen elämän kuin monen muunkin ilmiön kannalta. 1500-luvun tutkimuksen vähäisyys uhkaa osaltaan yhteyttä keskiaikaan ja sieltä kiistatta tärkeään perinteeseen. Lisäksi Ruotsin ja Suomen yhteisen historian päättyminen 1809 on edelleen merkittävä rajapyykki – siinä mielessä Kuisman havainto eräänlaisen katkoksen vaarasta on täysin oikeutettu. Tätä probleemia voidaan kuitenkin kiertää vaikkapa ”kulttuurien tutkimuksen” avulla: esimerkiksi poliittinen tai hallintokulttuuri taipuvat vain harvoin valtiollisiin tai poliittisiin rajapyykkeihin. Sama koskee mm. ns. murrosaikojen ihmisiä, jotka toimivat omalla laillaan vanhan ja uuden rajalla.¹²

Markku Kuisma viittasi kirjoituksessaan kaukonäköisesti myös kouluopetuksen painotusmuutoksen vaikutukseen. Kahden vuosikymmenen toiminta yliopisto-opettajana vahvistaa käsityksen, että Ruotsin ajan pudottaminen lukion pakollisista kursseista näkyy väistämättä opiskelijoiden osaamisen

perustasossa ja heidän luontaisissa kiinnostuksen kohteissaan. Ja ollaan ruotsin kielen asemasta mitä mieltä tahansa, niin ruotsin opetuksen merkitys koululaitoksessa on sekin nyt puheena olevan aikakauden historian tutkimuksen kannalta aivan oleellinen. Ilman ruotsin edes välttävää hallintaa kotimaan historiasta putoaa lähdeaineistojen tasolla käytännössä 700 vuotta pois; keskiajan tutkimuksessa tarvitaan toki latinaa ja se riittääkin hetken jopa yksinään, mutta 1800-luvun loppuun on pakko osata ruotsia, jos mieli tehdä merkityksellistä historian tutkimusta Suomen historiasta.¹³ Silti on niinkin, että suomen kielen taito on suomalaisten varhaismodernien aikojen tutkijoiden erityisävy, joka puuttuu lähes kaikilta ruotsalaisilta samaa valtakuntaa tutkivilta. Sitä kautta uupuu monissa kysymyksissä myös vähintään puolet tutkimustraditiosta, mikä ei tietenkään lupaa hyvää tehtävän tutkimuksen näkökulmille ja uskottavuudelle.

Rahoituksen alan tutkimukselle uskoisi järjestyvän jatkossakin, koska aidossa laatuilpailussa Ruotsin ajan tutkijat ovat pärjänneet pitkään verrattain hyvin. Lisäksi suomalaisen alan tutkimuksen valtti on viime vuosikymmeninä ollut se, että kuin kaupan päälle saadaan vertaileva asetelma koko valtakuntaan nähden. Monissa tutkimuksissa ja hankkeissa on suorastaan lähdetty siitä, että mukana on eksplisiittisesti oltava valtakunnan kokonaisuuden kehitys.

Arkistoaineistojen saatavuus parantuu digitalisoinnin edistymisen myötä. Tämä helpottaa tutkimuksen fyysistä kuormittavuutta suuresti, sillä Arkistolaitoksen ja Ruotsin SVARin sekä mm. monien sukutut-

11. <http://earlymodernmorals.jyu.fi/> (viitattu 4.11.2010).

12. Ns. murrosaikojen ihmisten ja heidän toimintansa tutkimukseen liittyy esimerkiksi vuonna 2011 aloitettava Suomen Akatemian rahoittama projekti Yksilöllinen toimijuus valtionrakennuksen aikakauden Ruotsissa (n. 1550–1650).

13. Ks. esimerkiksi Pirjo Markkola (2010) 'Suomen historiaa ilman ruotsia?', *Historiallinen Aikakauskirja* 108, 149–150.

kimus- ja sukuhistoriallisten yhteisöjen tekemä työ saattaa aineistot entistä paremmin tutkijoiden ulottuville. Lisäksi painetuista aineistoista on jo olemassa runsaasti merkittäviä sähköisiä tietokantoja, joiden käyttöarvo tulevaisuuden tutkimukselle ei ainkaan vähene. Kuitenkaan ajatustyön vaivaa näyttöpäätteeltä lukeminen ei toistaiseksi poista. On tärkeää varmistaa, että tutkijoilla on riittävä tietous kaikista aikakauden historian keskeisistä lähdeaineistoista, koska jatkossa erilaisten aineistojen onnistunut yhdistäminen uudenaikaisiksi kokonaisuuksiksi tulee entistä tärkeämmäksi.

Tällä hetkellä Suomessa on siis varsin paljon kokenutta henkilöstöä, jolla on tietoa ja näkemystä aikakauden tutkimuksesta. Kuitenkin tietämyksen siirto vanhemmalta polvelta nuoremmalle on ensiarvoisen tärkeää: epäonnistunut kapulan vaihto voi pahimmassa tapauksessa johtaa koko tutkimusalan alasajoon. Suomessa tuskin tästä on kyse, sillä monet nuorista tutkijoista ovat kovin päteviä ja siten pystyvät kehittämään aikakauden ja aihepiiriensä tutkimusta. Alan tutkimustilanne näyttää hyvältä, joskin varhaismodernin ajan ”puhdas” perustutkimus on koko ajan vaakalaudalla. ■